

Provokatívna poznámka ku dňu volieb: A čo ak je zastupiteľská demokracia už zastaraná?

Foto: Profimedia.sk

Tomáš Ľalík, ústavný právnik
30.9.2023 o 05:42, Štandard

Autor článku ako ústavný právnik argumentuje dôvody, prečo zaviesť skutočnú demokraciu na Slovensku.

V poslednú septembrovú sobotu je veľký deň – udalosť. Budeme si voliť svojich zástupcov v parlamente.

Z hľadiska možnosti ovplyvniť veci verejné sú parlamentné voľby najvýznamnejšie. Pri všetkej úcte k prezidentským, lokálnym, samosprávnym či europarlamentným voľbám, sú práve voľby do Národnej rady najdôležitejšími. Je to práve parlament, ktorý voľbami získava legitimitu na prijímanie kľúčových rozhodnutí v akejkolvek oblasti našich životov, a práve od týchto volieb sa odvodzuje aj zloženie vlády.

Rozhodujeme o zložení dvoch kľúčových orgánov. Od sobotňajšieho výsledku sa budú odvíjať rozhodnutia, ktoré ovplyvnia Slovensko nasledujúce roky. Váha sobotňajšieho hlasu sa tým ešte zvyšuje.

Môžeme si navyše vybrať ktorúkoľvek politickú stranu alebo hnutie, ktoré vo voľbách kandiduje. Vo volebný deň sme všemocní, pretože rozhodnutie bude len naše, hoci kadekto nám chce „poradiť“, vystrašiť či iným spôsobom ovplyvniť našu voľbu. Voľby sú vrcholom zastupiteľskej demokracie.

Sviatok navyše v sebe obsahuje aj magický rituál: vstup do volebnej miestnosti, preukázanie totožnosti, obdržanie kandidátnych listín a obálky, akt voľby, zalepenie obálky a jej vhoďenie do volebnej urny.

Ale čo však, ak si tento jeden deň nevyberieme toho, koho sme skutočne chceli?

Čo ak sa po voľbách ukáže neprekonateľná priepasť medzi tým, čo politické strany pred voľbami v kampani prezentovali (na mítingoch, v diskusiách, reklame či volebnom programe) a tým, čo v skutočnosti robia? Nemyslím teraz na utopické sny o vyriešení problémov v zdravotníctve, školstve alebo infraštruktúre, o ktorých väčšina ľudí vie, že sa tieto nahromadené veci nepodarí rýchlo vyriešiť.

Alebo zistíme, že na osoby, ktoré získali mandát na vládnutie, nie sú pripravení po kádrovej, osobnostnej či inej stránke? Hovorím o vykonávaní základných funkcií štátu, o fungovaní štátnych orgánov.

Jednoducho po voľbách sa ukáže, že títo ľudia riadiť štát nevedia alebo rozhodujú v rozpore s tým, prečo získali náš hlas a dôveru. Príčinou tohto rizika je abstraktnosť voľby – dávame síce mandát, ale nevieme ani poriadne komu a už vôbec nevieme k čomu. Čo môžeme robiť v takýchto situáciách?

Zástancovia zastupiteľskej demokracie majú jednoduchú odpoveď: trpezlivo čakať na ďalšie voľby. Vzniká tak paradox. Po tom ako sme odovzdali svoj hlas vo volebný deň (všemocnosť), sme v ďalšom období celkom bezmocní. Sila ľudu je po voľbách degradovaná do jeho ďalšej bezvýznamnosti.

Občania, ako zdroj moci, nemôžu v medziobdobí robiť prakticky nič (ak nerátam štrajky, protesty, občiansku neposlušnosť, s ktorými si slovenská politická elita ťažkú hlavu nerobí). Váha nášho hlasu v sobotu tým naberá na ešte väčšej dôležitosti.

Naozaj sa chápanie demokracie ako vlády ľudu zužuje výlučne na ojedinelé vhadzovanie lístkov do urny, ktoré každý občan realizuje 13-15 krát vo svojom živote? Nie je práve takéto vnímanie demokracie príčinou vysokej nedôvery k inštitúciám či politickým elitám, resp. celosvetovo sa znižujúcej volebnej účasti, apatie občanov k formovaniu verejného života či participácie na veciach verejných?

Nespôsobuje lipnutie na zastupiteľskej demokracii samotnú krízu demokracie a častejšie volanie po náhrade iným režimom (vládou odborníkov, byrokratov, bruselských či našich, respektíve priamo autokratov)?

Môj názor je, že áno. Koncept výlučne zastupiteľskej demokracie je zastaraný – vznikol pred niekoľkými storočiami a len s ťažkosťami môže reflektovať fenomény dynamického rozvoja sveta a globalizácie. Okrem toho zastupiteľská demokracia dobre fungovala v systéme stabilných politických strán, ktoré boli pri výkone politickej moci predvídateľné (čo nie je prípad Slovenska), pričom volebným právom disponovalo niekoľko málo percent vzdelaných a bohatých mužov. Otázkou však je, ako demokraciu oživiť, aby sme ju celkom nestratili, ale naopak, aby začala prevítať.

Riešenie vidím vo zvýšenom význame rôznych foriem priamej demokracie v podobe ľudovej iniciatívy, protinávrhu k iniciatíve, občianskych zhromaždení alebo referenda. Ide o to, dať ľuďom moc rozhodovať o dôležitých a konkrétnych otázkach verejného života častejšie ako raz za niekoľko rokov.

Skeptik hneď namietne nekompetenciu či nedostatok času ľudu riešiť komplexné problémy dneška. Skeptik týmto tvrdením však odmieta demokraciu ako takú, ktorá stojí na dvoch, zdôrazňujem, liberálnych premisách: ľud je schopný správne formulovať vlastné potreby a ľud je jediný sudca svojich potrieb. Odmietnutie týchto premís znamená odmietnutie demokracie, a to tak priamej ako aj nepriamej. Navyše je tvrdenie skeptika v rozpore s empirickými dátami (por. D. Altman, *Citizenship and Contemporary Direct Democracy*, Cambridge, 2019, s. 209).

Zahraničným príkladom priamej participácie občanov môžu byť francúzska Convention Citoyenne pour le Climat, írsky Convention on Constitution či permanentná občianska platforma vytvorená v nemeckej časti Belgicka popri parlamente. Nehovoriac o občianskych iniciatívach a referendách.

Nie, nemusíme sa obávať. Zastupiteľská demokracia nám zostane. V dnešnej dobe nie je možné, aby ľud rozhodoval vždy o všetkom sám. Ale ak sa ľud bude chcieť k nejakej verejnej veci vyjadriť prostredníctvom iniciatívy organizovanej samotným ľuďom či občianskou spoločnosťou, musí dostať možnosť o tom záväzne rozhodnúť.

Konkrétne premietnutie mechanizmu vyžaduje prepracovanú teóriu a dobre nadizajnovanú prax. Nebude to jednoduché, ale stojí to za to. Získame späť nielen demokraciu a posilíme povedomie občanov o tom, že môžu priamo rozhodovať o veciach verejných či efektívnejšie ovplyvňovať konanie volených zástupcov, ale znížime aj tlak a sklamanie v súvislosti s voľbou svojich zástupcov v Národnej rade.